

će zahvaljujući upotrebi različitih pridjevsko-zamjeničkih alomorfa svoju rečenicu učiniti ritmičnijom, zvučnijom, jasnijom, pa i osebnijom. Te dvojnosti i trojnosti mogu biti učinkovito sredstvo u izgradnji stilske individualnosti.

S a ž e t a k

Stjepko Težak, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.23/.24:801.55:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 3. listopada 1984.

Pronominal and Adjectival Allomorphs

The article deals with the frequency of the long and short case in the pronominal and adjectival declension of standard Croatian.

SROČNOST S VIŠE SUBJEKATA

Stjepan Babić

U rečenicama s više subjekata predikat može biti u jednini ili množini, a predikatni pridjev u različitom rodu:

Smijeh i poruga nestade negdje s koracima i glasovima.

I. Raos, Trilogija, 286.

... smijeh i kašalj ne mogu se zatomiti.

Isto, 301.

Ali čini mi se da podrhtavam i ja i ona.

Isto, 476.

Kad ih vidješe Sidkija, kralj judejski, i svi ratnici njegovi, dadoše se u bijeg ...

Biblija, I, 798.

Injemu su bogatstvo, ugled i moć imali čaroban zvuk.

Đalski, Na rođenoj grudi, 83.

Razumije se, doček, boravak, a tako i predavanje doktora Ipsilonovića ispalo je odlično.

S. Kolar, Ili jesimo – ili nismo, 154.

Ispred mene išla je Ines, barkarjol i djevojke s vrećama.

S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 24.

Takve rečenice mogu se smatrati jednom rečenicom s više subjekata. Predikat *nestade* otvara mjesto subjektu u jednini: *Smijeh nestade. Poruga nestade*. Ali kako prvi potvrđeni primjer pokazuje, predikat *nestade* otvara mjesto i dvama subjektima u jednini. Predikat *ne mōgū se* otvara mjesto subjektu u množini, ali kao što drugi potvrđeni primjer

pokazuje, otvara i mjesto dvama subjektima u jednini. Predikat *išla je* ne otvara mjesto subjektu m. r. u jednini ni subjektima u množini, a ipak u potvrđenom primjeru taj lik glagola ima i takve subjekte (*barkarjol, djevojke s vrećama*). Očito je da je posljednja rečenica sastavljena od triju ishodišnih:

Ispred mene išla je Ines.

Ispred mene išao je barkarjol.

Ispred mene išle su djevojke s vrećama.

Na prvi način možemo promatrati samo neke od rečenica s više subjekata, a na ovaj drugi sve, pa je bolje smatrati sve rečenice s više subjekata preoblikovanim ishodišnim rečenicama s jednim subjektom i s predikatom istoga glagola. Kako se u takvom postupku preoblikuje predikat, odnosno koji se od njih uzima, prikazuje se u daljnjim pravilima, ali se u njima posebno ne govori o preoblikovanju ishodišnih rečenica, nego se to samo po sebi razumije.

Budući da subjekti mogu biti istoga broja, roda i lica, a mogu biti u tome i različiti i budući da u hrvatskom jeziku postoje dva broja, tri roda i tri lica, mogućnosti su veoma raznovrsne, pogotovu što na sročnost utječe i mjesto subjekta i predikata. Kad se uzmu u obzir sve zajedničke osobitosti u sročnosti s više subjekata, za osnovnu podjelu pravila važno je da li su svi subjekti istoga lica ili su različitih i da li je predikat ispred subjekata ili je iza njih.

1. Sročnost s predikatom ispred subjekata

Ako je predikat ispred subjekata, tada se može slagati s prvim subjektom pa tu mogućnost možemo izdvojiti kao zajedničku za sve različitosti u broju, rodu i licu, npr.:

a) svi su subjekti u jednini:

Išao je naprijed tata i teta Mila. (Majer, Dnevnik maloga Perice.) – *Nasta žagor i smijanje.* (Nazor, Čozot Piccio.) – ... *na varoš, gdje me čekalo dugo učenje i nov život.* (Nazor, Prodika na moru.) – *Čuo se plač i naricanje.* (Šimunović, Porodica Vinčić, 181.) – *Možda će jošte čudom da se vrati / nada, i ljubav, i umrla vjera.* (T. Ujević, XLIII.) – *Polako se ipak stišao strah i gnjev i pravednost.* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 23.) – *Iz kotlovnice se čulo škripanje željeznih vratašca i curkanje vode u hladnjake.* (Isto, 62.) – *Samo se čulo ključanje u ušima i u kotlovima, šum vatre i curkanje vode i rakije.* (Isto, 64.) – *U potkrovlje staje prodiralo je između brvana vodenkasto svjetlo. vjetar i snijeg.* (S. Novak, Tvrdi grad, 7.) – ... *ušao na njihovo mjesto gdje se prolijeva znoj i krv.* (Šoljan, Izdajice, 45.) – *Udri! – viknula je u meni sva potisnuta mržnja, sav bijes, sva osvjetnička snaga.* (Isto, 60.) – *Kad se led probije, krene i on i rijeka.* (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 570.) – *Kad je faraon vidio da je prestala grmljavina, tuča i kiša, opet padne u grijeh.* (Biblija, I, 50.) – *I tako propade lan i ječam.* (Isto.) – *Prestane grmljavina i tuča.* (Isto.)

b) svi su subjekti u množini:

U šumi negdje guknuo golub, a nad poljem lijetale grlice i ševe. (Đalski, Na rođenoj grudi, 59.) – ... *negdje dalje pokraj ceste gakale guske i patke ...* (Isto, 182.) – *Prolazili su dani i pragovi sela bračkih ...* (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 197.)

c) subjekti su različita roda:

S ringa se čulo struganje nogu i mukli udarci rukavica. (Šoljan, Izdajice, 56.) – *Bile su dvije žene i jedan muškarac.* (Isto, 15.) – *U radnju doleprša magličast mračak, sitne mušice i večernji šumovi.* (N. Simić, Braća i kumiri, 29.) – *Ispred mene išla je Ines, barkarjol i djevojke s vrećama.* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 24.)

d) subjekti su različita lica:

Na grobu sam ostao samo ja i običan tesan križ od mekog drveta. (Šoljan, Izdajice, 213.) – *Kud prolazim ja i moja sjenka.* (Tadijanović, Snove sniju stari maslinici.) – *Ali čini mi se da podrhtavam i ja i ona.* (I. Raos, Trilogija, 476.) – *Neka se ne približuju pokuštvu u Svetištu niti žrtveniku, da ne poginu i oni i vi.* (Biblija, I, 123.)

Ako se predikat nalazi ispred subjekata, a ne slaže se s prvim, tada se slaže po pravilima koja vrijede kao da je iza subjekata.

2. Sročnost s više subjekata istoga lica

Budući da su subjekti 1. i 2. lica samo zamjenice i da tu zapravo postoji samo jedna mogućnost, više subjekata istoga lica može biti samo u 3. licu.

Mogućnosti su veoma različite, a prema gramatičkom broju i rodu subjekata mogu se svesti na šest osnovnih tipova jer može biti:

	broj	rod
a)	<i>jd.</i>	<i>isti</i>
b)	<i>jd.</i>	<i>različit</i>
c)	<i>mn.</i>	<i>isti</i>
d)	<i>mn.</i>	<i>različit</i>
e)	<i>različit</i>	<i>isti</i>
f)	<i>različit</i>	<i>različit.</i>

Osnovno je jesu li svi subjekti u *jd.* ili je bar jedan subjekt u *mn.*

Ako su svi subjekti u *jd.*, onda predikat može biti u *jd.* i *mn.*, a to određuje i predikatni pridjev.

Ako je bar jedan subjekt u *mn.*, onda su predikat i predikatni pridjev u *mn.*, a rod predikatnoga pridjeva zavisi od roda subjekta: ako je rod isti, predikatni se pridjev slaže s rodom subjekata, ako je rod različit, tada je obično u *m. r.* (pretežnost *m. r.*) ili se, rjeđe, slaže s rodom dominantne imenice.

(Dominantna imenica može biti prva ili posljednja, pogotovu kad su dvije na početku ili na kraju istoga roda, ali nedovoljan broj primjera ne dopušta određenije tvrdnje. To bi se moglo postići skupljanjem velikoga broja primjera ili ispitivanjem većega broja izvornih govornika.)

a) Subjekti su u jednini istoga roda

Ako je predikat u jednini i predikatni je pridjev u jednini onoga roda kojega su i subjekti:

I ta bi dreka i gužva bila još dugo potrajala da se nekoliko ljudi nečemu ne dosjeti. (V. Nazor, Voda.)

Predikat je obično u množini:

Tad se Juriša i Gore digoše i uzjahaše na konje. (Šimunović, Porodica Vinčić, 175.) – *Led i snijeg zatrpaše klanac.* (Nazor, Dedek Kajbumščak, 51.) – *Al' moj drugi i treći hitac prisiliše Golijata na uzmak.* (Nazor, David i Golijat.) – *On i Joso upute se ozbiljnim koracima s rukama na leđima.* (Kaleb, Odlazak Perušine.) – *Prođu odred vojnika, slučajni odred policajaca.* (T. Ujević, Mudre i lude djevice, 118.) – *... smijeh i kašalj ne mogu se zatomiti.* (I. Raos, Trilogija, 301.) – *Sva sjeta i tuga dugog sumornog mjeseca provedenog kod tetke kao da propadaju netragom.* (Nazor, Požar.) – *Tuga, pa žalost i gorčina, razliše se po onim licima.* (Nazor, Voda.) – *Marta i Marija, Sara i Rebeka prenose preko ulice iz susjedne konobe butelje i demižone vugave, grka, plavca i prošeka.* (Marinković, Ruke, 12.) – *Mama i kćerka pojave se na vratima trafike ...* (Isto, 151.)

Ako su subjekti imenice m. ili s. r., a predikat je u mn., predikatni je pridjev u m. r.:

Juriša i Gore ležali su pod vrbama ... (Šimunović, Porodica Vinčić, 168.) – *On i Ciglar nejasno su se stapali u mojim očima.* (Šoljan, Izdajice, 52.) – *Mihajlo i pop su došli i sjeli za stol i nasmiješili se ...* (Isto, 144.) – *Nebo i more su se spojili u cjelinu.* (Studio, 24. 8. 73. 39.)

Ako su subjekti imenice ž. r., tada je predikat u ž. r., ali ako su imenice različitih sklonidaba, tada može biti i u m. r.:

Kako mi se sada pričinjahu smiješne moja zlovolja i moja sjeta ... (Nazor, Požar.) – *Mučnina i glavobolja primile su me u društvo ...* (Šoljan, Izdajice, 141.) – *Goleme bijahu njihova odvažnost i snaga.* (Ladan, Saga o Nibelunzima, 247.)

Pšenica i raž nisu nastradali. (Biblija, I, 50.) – *... ne pokazuje li još jednom kako su stvarnost, tehnološka utopija i bajka sve nerazlučnije povezani u civilizacijski amalgam.* (Danas, 13. 12. 83. 78.)

To vrijedi za imenice ž. r. koje su samo oblikom jednina:

Njegova žena i djeca znali su da je u svoj Dalmaciji počelo silno komešanje ... (Šimunović, Porodica Vinčić, 51.)

b) Subjekti su u jednini različitog roda

Predikat može biti u jednini:

A bilo je među njima i mnogih, koje vino ubi, jad i nevolja otupi, pamet ostavi. (Nazor, Pustinjak.) – *Međutim, život, vihor, potres, požar, kataklizma čini, da se čovjek počinja boriti za sebe i svoj život kao za neka osnovna i sigurna dobra.* (T. Ujević, Mudre i lude djevice, 67.) – *Smijeh i poruga nestade negdje s koracima i glasovima.* (I. Raos, Trilogija, 286.)

Ako je predikat u jednini, predikatni se pridjev slaže s najbližim subjektom:

... umor i strava je u meni tolika da bih se htio zagnjuriti duboko u dušu pijanstva. (T. Ujević, Mudre i lude djevice, 16.) – *Razumije se, doček, boravak, a tako i predavanje doktora Ipsilonovića ispalo je odlično.* (Kolar, Ili jesmo – ili nismo, 154.)

Predikat može biti i u množini:

Dovle se penju Starac, Sin i Dijete pa se laćaju konopâ i potežu. (Nazor, Andeo u zvoniku.) – *Zvonar i žena udariše u smijeh i navališe na me pitanjima.* (Isto.) – *Žalost i nemir rastu ...* (Nazor, Dedek Kajbumščak, 59.) – *Gledao sam ga susretljivo da pokazem*

da rastanak i vrijeme ne znače ništa ... (Šoljan, Izdajice, 47.) – *Marija i Grga stalno su pored mene ...* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 123.) – *Ali je nitko i ništa ne podsjetiše na nezgodu s majmunima.* (J. Kušan, 186.)

Ako je predikat u množini, predikatni je pridjev obično u mn. m. r. pa ne bio ni jedan subjekt u m. r. (pretežnost m. r.):

Svećenik i carinik nagnuli su se njoj ... (A. Šoljan, Izdajice, 137.) – *Vjera, Lav i stara gospođa sjedili su na okupu u kutu pokraj peći.* (Đalski, Na rođenoj grudi, 213.) – *Prkos i mržnja bijahu već raspalili žene.* (Nazor, Voda.) – *Bio me opet spopao jedan od onih časova kad su me svega prožimali nepojmljiva tuga i strah ...* (Nazor, Pustinjak.) – *... jer su smrad i zvjerinja vonja u zatvorenom brlogu bivali jači.* (Nazor, Otac.) – *Nikica i Beba oprostili su od svoje mamice ...* (Isto.) – *Kontesa i stric još su se gore pred stanom opraštali sa seljacima.* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 24.) – *... sjedili su Marija i Grga bez riječi. Čekali su da svane ...* (Isto, 149.) – *Beba, Vera i Pierre šetali su dugo utroje ...* (Šoljan, Izdajice, 78.) – *Stela, Mihajlo i svećenik gledali su u mene.* (Isto, 139.) – *Mrak i sjena smrtna o nj se otimali ...* (Biblija, I, 588.) – *I njemu su bogatstvo, ugled i moć imali čaroban zvuk.* (Đalski, Na rođenoj grudi, 83.) – *Veliki bijahu i njegova hrabrost i njegovo umijeće.* (Ladan, Saga o Nibelunzima, 195.) – *Njihovo urlanje i nekakva bojna pjesma nadvisivali su treštanje motora.* (Desnica, Zimsko ljetovanje.) – *Držanje, lice, glas bijahu joj sada drugačiji.* (Nazor, Mali Štefek.)

Kad su dvije dominantne imenice istoga roda, tada i predikatni pridjev može biti u mn. istoga roda:

Ni novinarstvo, ni nauka, ni filozofija nisu spretne da doprinesu ozbiljnijoj potrebi da se izradi jezik za lozinke rješenja i za konverzaciju prakse. (T. Ujević, Mudre i lude djevice, 90.) – *... ni cvijet ni govor ni pjev ni zov ni stara strava ni tiha jeza nisu bile stidne ...* (K. Quien, Stvaranje svijeta.)

c) Subjekti su u množini istoga roda

Predikatni se pridjev slaže prema rodu imenica:

Češljugarke i zebe u kavezima na stijeni raskrile od sebe krilca i razvalile kljuniče ... (Đalski, Pod starim krovovima, 201.) – *I gle: već su ti noge i ruke usnule ...* (Marinković, Ruke, 31.)

Dakako, ako se među subjektima ž. r. nađe koja imenica iz skupine što je u jd. m. r., predikatni pridjev može biti i u m. r.:

Šutke smo šetali stazom uz more, dok su naše tate i mame spavale ... (Šoljan, Izdajice, 159.) – *... mame i tate su si razbijali glave, češkali se po ušima i grizli nokte ...* (H. Hitrec, Smogovci, 11.)

d) Subjekti su u množini različita roda

Ako su subjekti u množini različita roda, predikatni je pridjev u mn. m. r. ili onoga roda kojega je dominantna imenica:

Lišaji i mahovine bujali su pokrivajući manje rupice. (Nazor, Zmija.) – *Jer sove i čukovi su se otrcali ...* (T. Ujević, Mudre i lude djevice, 126.) – *Usne i obrazi bili su joj pretjerano našminkani.* (Šoljan, Izdajice, 137.)

I što su neki radnici i žene više molile da pusti Mihi, to je otac jače udarao. (V. Novak, U glib, 149.) – ... *riječ i imena kao da su mi se sama nametala.* (Nazor, Prijelaz preko Crvenoga mora.) – *Svi zli duhovi, sva legendarna strašila staroga samostana, o kojima sam bio koješta čuo, ali u koja nisam do tada nikada htio vjerovati, bijahu se skupila u sobi i gledahu, nepomična i šutljiva ...* (Nazor, Šarko, 50.) *Njihova lica i oči nisu za mene značila ništa.* (Šoljan, Izdajice, 46.)

e) Subjekti su različita broja istoga roda

Predikat je u množini:

... *uzvikaše se Košće i njegovi drugovi.* (Nazor, Voda.) – *Kad ih vidješe Sidkija, kralj judejski, i svi ratnici njegovi, dadoše se u bijeg ...* (Biblija, I, 798.)

Predikatni je pridjev u mn. onoga roda kojega su subjekti:

Ubrzo našli su se Bartul i stric i neki ribari. (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 35.) – *Ja sam ... uživao u sablasnom i napuštenom spletu uličica, po kojima su lutale site, debele mačke i pokoja sablasna crna žena.* (Šoljan, Izdajice, 7.)

Ⓣ) Subjekti su različita broja i roda

Predikat je u množini:

Ali ni razum, ni nauka, ni sveta djela nas ne podižu do savršenoga dobra ... (T. Ujević, Mudre i lude djevice, 31.) – *I tada klonu između dvije podlokane žile. I sâm se činjaše žilom, i sâm bijaše žila; a žile, on i deblo bijahu dub, bijahu čovjek, samac-dub i samac-čovjek ...* (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 283.)

Predikatni je pridjev u mn. m. r. (pretežnost roda):

Nas petero djece, mališanov djed, naša majka, pa katkada čak i sluškinja, stajali smo oko njegove postelje ... (Nazor, Čozot Piccio.) – *Bilo mi drago, što i ne gleda u me, jer sam znao, da su mi lice i oči sada takovi, da bi mogla odmah pročitati na njima, što me dovelo k tome groblju.* (Nazor, Prijelaz preko Crvenoga mora.) – *O ženo, tvoje usne idealne / i tvoje lice okrenuto gradu / lani su bili otrov mome jadu.* (T. Ujević, Vedrina.) – *A sve ljepote već davno su izrazili more, oblak, ptice, list ...* (Marinković, Ruke, 8.) – *Četne starješine i štab uvukli su vratove.* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 104.) – *Mnoge od ovih stvari, koju su on i ostale moje kolege spomenuli, nisam uopće vidjela.* (Šoljan, Izdajice, 129.) – *Čini se, da su otac, mati i sestre istom sada opazili kako sam izgledao ...* (Tkalac, Uspomene, 88.)

3. Sročnost s više subjekata različitih lica

Ako su subjekti različita lica, onda je sročnost po pretežnosti lica i broja, a to znači: Ako je jedan subjekt u 1. licu, predikat je u 1. licu mn.

Ako su subjekti u 2. i 3. licu, predikat je u 2. licu mn.

Predikatni je pridjev u mn. m. r., a u ženskom samo ako su svi subjekti ž. r.

a) Jedan je subjekt u 1. licu:

Stojimo toranj i ja, gledamo se (I. Kušan, Toranj, 100.) – *Ja i vi, da mi oprostite, gospodine ritmajstore, jedna smo i u tome bagra.* (Matoš, Iverje, 64.) – *Vračali smo se*

strie i ja u vrh vinograda ... (S. Novak, Tvrdi grad, 295.) – *Ja i radoznalost lutamo gradom.* (Perković, 279.) *Gerta i ja smo fino plesali* (Šoljan, Izdajice, 20.) – *Zato smo se Beba i ja iznenadili i začudili kad smo ga susreli ...* (Isto, 66.) – *Bili smo sami u hladovini krčme: konobarica, Čuk i ja.* (Isto, 91.) – *Ostali smo sami: stup i ja.* (Isto, 99) – *... i tako se desilo da smo on, ja i dvije sada već bezimene djevojke otišli na petnaestodnevno praznikovanje ...* (Isto, 185.) – *Adam i ja, tri koraka od njega, / pozdravljamo se na rastanku.* (Tadijanović, Posljednja noć moga prijatelja.) – *... kad smo ja i ti jahali za njegovim ocem ...* (Biblija, I, 304.) – *Zašto ste doveli Jahvinu zajednicu u ovu pustinju da ovdje pomremo i mi i naša stoka.* (Isto, 125.) – *Zur ćemo doći ja, tvoja majka i tvoja braća pa ti se do zemlje klanjati?* (Isto, 29.)

b) subjekti su u 2. i 3. licu:

Ti i naša badessa ćete me preporučiti. (S. Novak, Tvrdi grad, 15.) – *Ti i sva tvoja družina, dakle, sjatili ste se protiv Jahve ...* (Biblija, I, 121.) – *Ti i tvoji sinovi s tobom preuzmite svećeničke poslove ...* (Isto, 123.)

Ako je spona ispred subjekata, a glagolski pridjev iza njih, spona se može slagati s prvim subjektom, a glagolski je pridjev u mn. m. r.:

A što ovdje znači to ... što si ti i ja i Gican i tvoja mati i Gicanova i Mustina gladni ... (Kikić, Provincija u pozadini, 114.)

Iznimno se predikat slaže po pretežnosti lica u jednini i kad pretežno lice nije na prvome mjestu iza predikata:

Stojiš toranj i ti, gledate se ... (I. Kušan, Toranj, 107.)

S a ž e t a k

Stjepan Babić, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.564:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 10. rujna 1984.

Congruence with Several Subjects

A systematic survey of congruence in standard Croatian in sentences with more than one subjects is presented.

IZGOVOR STRANIH IMENA

Zrinka Babić

Strana imena pišu se u hrvatskom književnom jeziku na izvoran način ako su pisana latinicom, što ima prednosti nad transkripcijom koja bi našim slovima (grafemima) zamjenjivala strana slova ili pak strane glasove (foneme). Zamjenjivanjem slova švedsku imena *Amål*, *Ar Jäng* ili poljsko *Wałesa* dobila bi naš oblik *Amal*, *Ar Jang* i *Valesa*. a zamjenjivanjem glasova *Omól*, *Or Jeng* i *Valensa*, odnosno *Vauensa*. Jednostavnost je najvažnija prednost izvornog pisanja: umjesto da se odlučuje između pismovne ili zvu-